

БЕРЕГОВА О. А.

*Дніпропетровський національний університет імені
Олеся Гончара*

СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ІСПАНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ЗАГАДКИ

Статтю присвячено встановленню синтаксичної специфіки іспанських народних загадок та з'ясовано їх статус як лінгвостилістичного феномену. Іспанську народну загадку досліджено як текстову категорію з певною синтаксичною організацією, засоби якої кодують денотат. У статті йдеться про синтаксичну організацію як лексико-семантичний засіб декодування референта та форму синтаксичного забарвлення; висвітлено принципи синтаксису та функціональну особливість саме аналізованих текстів. Визначено, що така організація сприяє пізнанню та структуруванню моделі світобачення в загадці.

Ключові слова: іспанська народна загадка, синтаксична організація, синтаксичні конструкції, спонукальні речення, питальні речення, безсполучникові складні речення.

Статья посвящена изучению синтаксической специфики испанских народных загадок и определению их статуса как лингвостилистического феномена. Испанскую народную загадку исследовано как текстовую категорию с определенной синтаксической организацией, средства которой кодируют денотат. В статье идет речь о синтаксической организации как лексико-семантическом способе декодирования референта и форме синтаксического оформления; отражены принципы синтаксиса и функциональная особенность анализируемых текстов. Определено, что такая организация способствует познанию и структуризации модели картины мира в загадке.

Ключевые слова: испанская народная загадка, синтаксическая организация, синтаксические конструкции, побудительные предложения, вопросительные предложения, бессоюзные сложные предложения.

The article deals with the singling out of syntactic character of Spanish folk riddle and their linguostylistic status. Spanish folk riddle has been analysed as a textual category with certain syntactic organization, the elements of which code the denotatum. The syntactic organization is singled out as lexical and semantic facility of decoding of referent and forms of the syntactic colouring; principles of syntax and functional feature are reflected exactly in analysed texts. It is determined that such organization deals with cognition and structuration of model of world in a riddle.

Берегова О. А.

Key words: Spanish folk riddle, syntactic organization, syntactic constructions, imperative sentences, interrogative sentences, conjunctionless complex sentences.

Актуальність дослідження обумовлено факторами, зв'язаними з сучасним етапом становлення лінгвістики тексту. Постає питання про мовний та мовленнєвий статус, функціональне призначення й структурно-синтаксичні характеристики загадок як комунікативний феномен іспаномовного етносу. Комунікативно-функціональний підхід спрямовано на вивчення синкретичних властивостей іспанської народної загадки з огляду на ті мовні механізми, які формують їхню структуру й визначають закономірності вербальної реалізації енігматичної семантики та тією чи іншою мірою відображають дискурсивну закодованість й комунікативну спрямованість мовленнєвого акту, що лежить в основі загадки. Теоретичною базою дослідження слугують положення з теорії тексту В.Г. Адмоні [1], М.Ф. Алефіренко [2], І.В. Арнольд [3], Н.С. Валгіна [5], І.Р. Гальперін [6], Ю.М. Лотман [7], О.І. Москальська [8], О.О. Селіванова [9], З.Я. Тураєва [10], К.А. Філіппов [11], І.А. Щирова [12] та ін.

Об'єктом дослідження є тексти іспанської народної загадки.

Предметом вивчення є структурно-синтаксичні особливості іспанської народної загадки в функціонально-комунікативному аспекті.

Мета статті полягає у виявленні структурно-синтаксичних особливостей іспанської народної загадки у світлі дискусійних проблем паремійної семасіології.

Текст загадки являє собою особливим чином організовану діалогічну єдність, що складається з двох частин, тісно пов'язаних між собою за змістом. Проаналізуємо загадку з огляду на її синтаксичну структуру та розглянемо відношення, що виникають між синтаксичними одиницями в загадці. Іноді синтаксичні зв'язки та відношення бувають прихованими, але легко відтворюються при зіставленні образної частини та відгадки.

В основі загадки, як і в будь-якому іншому тексті, міститься речення. Речення можуть бути питальні й непитальні. Непитальні речення поділяються з огляду на передану інформацію на спонукальні й розповідні. Спонукальні речення в загадці найчастіше входять до структури складних речень. Вони важливі тут не стільки для основної частини, тобто процесу кодування поняття, що загадується, скільки для периферійних частин, звернених безпосередньо до адресата. У таких реченнях, природно, міститься дієслово (частіше *adivina*) у формі імперативу й досить часто – звертання. Наприклад: *Adivina, adivanza, | ¿cuál es el bicho | que te pica en la panza? {Hambre}*.

Однак спонукальні конструкції зустрічаються часом і в основній частині, присвяченій опису поняття. Такі структури сприяють метафоризації. У загадках, що являють собою певний діалог автора з аудиторією, найчастіше дають зрозуміти, що предмет, який загадується, чи істота мають безпосередній стосунок до реального життя слухача або читача. Такі спонукальні речення можуть бути як стверджувальними, так і заперечними. Присудком виступає дієслово в наказовому способі другої особи однини або множини. Наприклад: *Érase un fiel escudero | famoso en el mundo entero. | Su nombre rima con anza, | adivina, adivinanza {Sancho Panza}*.

У заперечних спонукальних реченнях найчастіше дається своєрідна порада, чого не варто робити із предметом, що загадується, або істотою чи описується те, що може статися, якщо не розгадати загадку. Тут спектр використовуваних дієслів ширший. Наприклад: *Como una culebra, | soy larga, muy larga; | me enresco en el cuello, | doy vueltas y vuelgo. | No me adivina, | ¡qué frío que pasa! {?}*.

Розповідні речення становлять основний корпус тексту, тому що саме в них відбувається процес метафоризації на всіх рівнях. Багато загадок складаються тільки з розповіді. Наприклад: *A veces vengo del cielo | y otros veces de la tierra | y hago grandes beneficios | sin distinción por doquiera. | No hay nada que tenga vida |*

que a mí la vida no deba | y sin mi obra generosa | nada en el mundo existiera {El agua}.

Досить важливі в загадці вставні конструкції. Особливо треба відзначити звертання, тому що саме за допомогою них відбувається “живий” контакт творця загадки (а у народній загадці діапазон можливостей розширюється від конкретної людини до ряду поколінь) із її адресатом, слухачем або читачем. Отже, звертання в іспанській загадці виражаються іменником в однині (*esposa, hombre*), комбінацією іменника із присвійним займенником (*nosotros hermanos, chiquitos*). Зустрічаємо випадки, коли адресата називають на ім'я. Тут оповідач намагається налагодити певний особистий контакт із ним. Стосовно місця розташування звертань у тексті загадки, то це найчастіше крайній, перший або останній рядок. На початку тексту звертання найчастіше відразу супроводжується запитанням, хоча останнє може бути перенесено в кінець. Тут звертання виступає в ролі вітання адресата й має на меті заволодіти його увагою шляхом прямої апеляції до нього. Часто разом зі звертанням можна знайти й вигук, які також слугують приверненню уваги слухача (*tito, tito; epa, epa*). Наприклад: *Adivina, adivinador | ¿Cómo será posible | que dos madres con dos hijas | para salir a la calle | lleven puestas tres mantillas | sin que a ninguna le falte? {Porque se trata de la abuela, su hija y su nieta}.*

Досить поширений у загадці прийом вставних речень. Імовірно, що в таких випадках метою є моделювання живої розмовної мови. Вони також можуть вносити в основне висловлювання додаткове зауваження (ставлення мовця до змісту висловлення, загальну оцінку повідомлення, вказівку на джерело висловлення тощо). Найчастіше такі конструкції наявні в загадках “від першої особи”, де автор оповідає від імені самого метафоризованого предмета або особи. Вставне речення може служити й посиленню позиції фігури автора. Наприклад, у загадці про помаранч вставне речення виражає його власну думку: *Primero fui blanca, | después verde fui; | cuando fui dorada, | ¡ay, pobre de mí! {Naranja}.*

Берегова О. А.

Фактичний матеріал засвідчує, що не таким частотним, але досить показовим є використання в загадках прямої мови. З одного боку, усі загадки від першої особи можна розглядати як пряму мову, але набагато цікавіше буде вивчити випадки, де пряма мова включається в оповідну тканину загадки на правах вставного елемента. Так, наприклад, у загадці про воду, камені й піну “дійові особи” не тільки зображені як істоти, а й наділені даром мови: *Tres señoritas en un balcón; | la una dice: ¡vamonos!; | la otra: ¡quedémonos!; | y la otra: ¡bailemos! {El agua, las piedras y la espuma}*.

Зустрічається пряма мова, організована у вигляді діалогу. Так, наприклад, у таких “внутрішніх” діалогах може передбачатися відповідь чи реакція слухача або читача. У загадці про метелика нашої увазі пропонується ціла розповідь із досить різноманітною структурою, у тому числі із вбудованим міні-діалогом: *Vino cierto anciano un día | y, un fano con su valía, | me aseguró que en su nombre | un gran misterio hallaría. | – En confusión me habéis puesto, | diga, anciano, la verdad. | – Diré que en el primer verso | la veréis con claridad {Vino}*.

В основі загадки міститься питання, а отже, питальне речення. Проте досліджуваний матеріал надає нам підстави твердити про досить неоднорідну структуру тексту загадки. Пряме запитання є приблизно в половині народних загадок. Запитання може матися на увазі, оскільки загадка часто звертається до людини, яка володіє попереднім знанням. Загадка розцінюється як своєрідна гра зі своїми правилами і має на увазі споконвічну “підготовку” адресата, у тому числі його установку на запитання.

З філософського огляду питальним є будь-яке висловлювання. Так, за М.М. Бахтіним, “ті вирази, що на жодне запитання не відповідають, позбавлені для нас змісту. Змістами я називаю відповіді на запитання” [4:85]. Діапазон функцій питальних речень і їх можливостей величезний, вони мають значний потенціал семантичної, граматичної, стилістичної й виразної реалізацій.

Найпоширеніша форма питання в іспанській загадці – це спеціальне запитання. Найчастіше до завдання адресата загадки входить просто назвати предмет. Часто використовуваними є *qué, cómo, cuál, cuántos (-as), quién* у таких стійких формулах загадки, як *¿qué es?, ¿cuál es?, ¿qué cosa es? ¿quién es?*. Таких речень у загадці може бути кілька. Наприклад: *¿Qué es, qué es, | que te da en la cara | y no lo ves? {Viento}*.

Часом питання виділяється із загального тексту загадки, не вписується в ритмічний малюнок віршованого тексту, не утворює з жодним із рядків рими. Таке питання звучить “особисто” і спонукає адресата до безпосереднього пошуку відповіді, тоді як віршований текст виконує ще й естетичну функцію. Так, наприклад, у загадці про самотність читаємо: *Sol empieza, | edad ya tengo. | ¿cuál es mi situación? {Soledad}*.

Найважливішу роль у структурі загадки відіграють означальні речення, що виконують функцію означення. Вони приєднуються за допомогою відносних займенників. Ці речення найчастіше зустрічаються в структурових елементах тексту. Наприклад: *El que lo vende, | lo vende con gusto; | el que lo compra, | lo compra llorando; | y el que lo usa, | si sentir {El ataúd}*.

Умовні речення виконують, швидше за все, допоміжну функцію. Так, наприклад, цим способом можуть бути виражені умови винагороди за відповідь на загадку: *Detrás de una esquina | hay una tina | llena de flores. | Si eres discreto, | acierta mi nombre {Florentina}*. Умовне речення може бути включене в сам текст опису, а не виходити за його межі, як це зафіксовано в попередньому прикладі: *Tiene cuatro letras, | cuatro nada más; | si repites una, | su nombre dirá {Pepe}*.

Речення причини слугують, як і в звичайній письмовій або розмовній мові, поясненню обставин, що привели до тієї чи іншої ситуації: *Cinco piedras de seis caras | que se agitan en un pozo | y después se desparraman | causando tristeza o gozo {Dados}*. Підрядні речення наслідку сприяють вираженню результатів діяльності або самого об'єкта загадування, або адресата: *Vengo de la catedral | de ver el mundo al revés, | los penitentes sentados | y el confesor a los pies*

{*El Jueves Santo*}. Порівняльні підрядні речення, що вводяться сполучником *como*, виконують у загадці описову функцію: *Tan grande como un madroño* | *у pesa como un demonio* {*Brasa*}. Обставинні конструкції часу становлять найчисленнішу групу підрядних речень у текстах народних загадок. Вони виконують, як і більшість підрядних, описову функцію: *Mi aposento es un madero*, | *mi sonido es de campana*; | *cuando no me necesitan* | *con una cuerda me amarran* {*Almirez*}.

Отже, систематизація синтаксису народної загадки – завдання непросте. Це відбувається через досить значну кількість винятків, властивих живій мові, а також через ряд поступок, на які йде синтаксис на догоду поетичній формі. Цим синтаксичним “неправильностям” відповідає й пунктуація, яку, не зважаючи на належність загадки до усної народної творчості, можна назвати авторською. Імовірно, сам адресант розставляв розділові знаки відповідно до інтонації оповідача. Із загальних рис, властивих усім іспанським народним загадкам, можна виділити, наприклад, значну кількість повторів. Це необхідно для емпатичного підкреслення окремих слів у тексті й для його ритмічної організації. Також виділено використання односкладних речень. Сюди ж віднесено й поширеність безсполучникового з’єднання однорідних членів речення. Усе це пояснюється особливостями самого жанру загадки – її стислістю, лаконічністю. Однак не завжди складність форми відповідає складності самої загадки. Синтаксичний й семантичний плани тексту можуть бути протиставлені.

Найважливіший аспект синтаксису загадки становить стилістичне оцінювання синтаксичних засобів мови, що виявляє їхню функціонально-стильову закріпленість й експресивні можливості. Вивчення стилістичного використання різних типів речень висуває на перший план функціонально-стильовий аспект. Для стилістичного оцінювання того чи іншого типу речень необхідно визначити його вживаність в тексті загадки. Як відомо, кожному функціональному стилю властиві свої особливості синтаксичних побудов, свої типові конструкції, які вводяться в художній твір і взаємодіють у ньому зі спеціальним стилістичним

ефектом. Досліджувана тема відкриває перспективи для подальшого аналізу загадки в дискурсивно-когнітивному аспекті. Цікавим видається зіставний аналіз тексту загадки в межах різних мовних культур, наприклад, іспанської, італійської, аргентинської, мексиканської та української.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адмони В. Г. Грамматика и текст / В. Г. Адмони // Вопросы языкознания. – 1985. – №1. – С. 63–69. 2. Алефиренко Н. Ф. Речевой жанр, дискурс, культура // Жанры речи: Сборник научных статей. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2007. – Вып. 5. – Жанр и культура. – С. 44 – 55. 3. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка (Стилистика декодирования) / Ирина Владимировна Арнольд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с. 4. Бахтин М. М. Высказывание как единица речевого общения. Отличие этой единицы от единиц языка (слова и предложения) / Михаил Михайлович Бахтин // Эстетика словесного творчества / сост. С. Г. Бочаров. – [2-е изд.]. – М.: Искусство, 1986. – С. 258–296. 5. Валгина Н. С. Теория текста / Н. С. Валгина. – М.: Логос, 2003. – 250 с. 6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – [6-е изд.]. – М.: УРСС Эдиториал, 2008. – 144 с. 7. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста / Юрий Михайлович Лотман. – СПб.: Искусство – СПб, 1996. – 252 с. 8. Москальская О. И. Грамматика текста / О. И. Москальская. – М.: Высшая школа, 1981. – 183 с. 9. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації: [підручник] / Олена Олександрівна Селіванова. – Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с. 10. Тураева З. Я. Лингвистика текста / З. Я. Тураева. – М., 1986. – 285 с. 11. Филиппов К. А. Лингвистика текста / К. А. Филиппов. – Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2003. – 336 с. 12. Щирова И. А. Многомерность текста: понимание и интерпретация / И. А. Щирова, Е. А. Гончарова. Книжный дом, 2007. – 472 с.